

Suzanne Axelsson

Συνδυάζοντας
ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ
και
τη **μάθηση**
στην προσχολική ηλικία

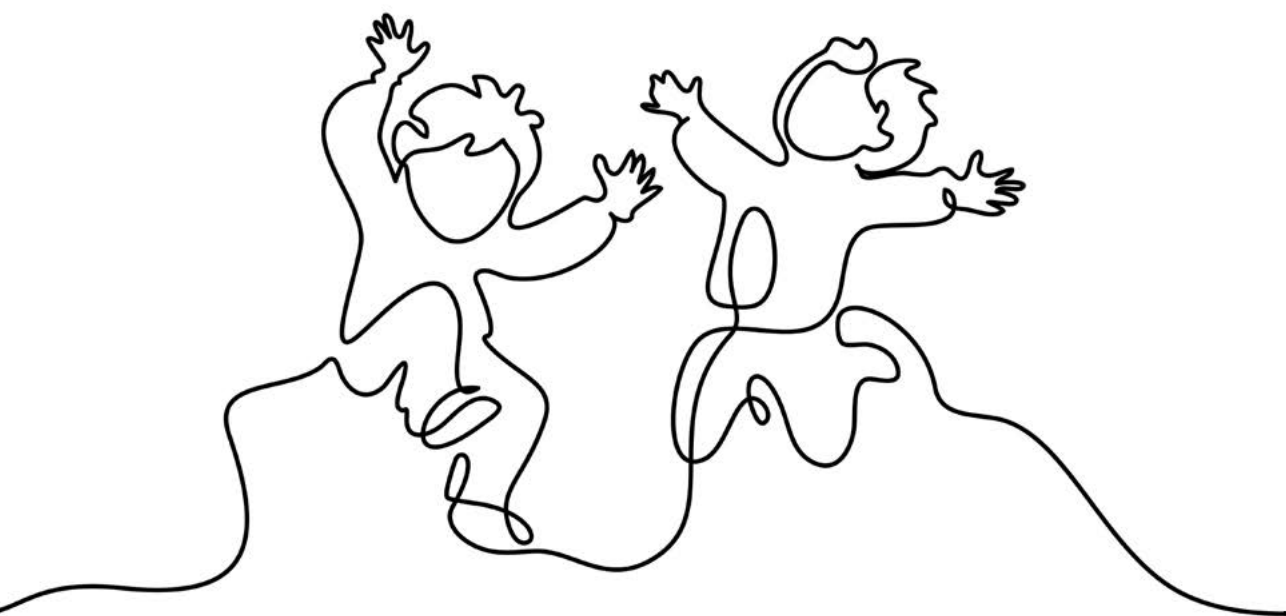
Η παιδαγωγική
της Αυθεντικής
Μάθησης

Πρόλογος
Μαρία Μπιρμπίλη
Καθηγήτρια Παιδαγωγικών
ΤΕΠΑΕ, ΑΠΘ

Μετάφραση
Χριστίνα Βαρλάμη
Κατερίνα Γουλέτη

ΜΕΤΑΙΧΜΙΘ

Suzanne Axelsson

ΣΥΝΔΥΑΖΟΝΤΑΣ
ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ
ΚΑΙ ΤΗ ΜΑΘΗΣΗ
ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Η παιδαγωγική
της Αυθεντικής Μάθησης

ΠΡΟΛΟΓΟΣ Μαρία Μπιρμπίλη,
Καθηγήτρια Παιδαγωγικών, ΤΕΠΑΕ, ΑΠΘ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ Χριστίνα Βαρλάμη,
Κατερίνα Γουλέτη

ΜΕΤΑΙΧΜΙΘ

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Πρώτη έκδοση Μάρτιος 2024

Τίτλος πρωτοτύπου Suzanne Axelsson, *The Original Learning Approach: Weaving Together Playing, Learning, and Teaching in Early Childhood*, Redleaf Press 2023

Σκίτσα Louise O'Farrell

Επιμέλεια έκδοσης Μαρία Γονιδάκη
Επιμέλεια – Διόρθωση τυπογραφικών δοκιμίων Αρετή Μπουκάλα
Μακέτα εξωφύλλου Σαβίνα Χριστοπούλου

© 2023, Suzanne Axelsson

© 2023, Εκδόσεις **ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ** (για την ελληνική γλώσσα)

First published by Redleaf Press

ISBN 978-618-03-3965-9

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 83965

Κ.Ε.Π. 5930, κ.π. 19624

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε μέσο ή τρόπο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Ιπποκράτους 118, 114 72 Αθήνα
τηλ.: 211 3003500, fax: 211 3003562
metaixmio.gr · metaixmio@metaixmio.gr

Κεντρική διάθεση
Ασκληπιού 18, 106 80 Αθήνα
τηλ.: 210 3647433, fax: 211 3003562

Βιβλιοπωλεία ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

- Ασκληπιού 18, 106 80 Αθήνα
τηλ.: 210 3647433, fax: 211 3003562
- Πολυχώρος, Ιπποκράτους 118, 114 72 Αθήνα
τηλ.: 211 3003580, fax: 211 3003581

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<i>Εισαγωγικό σημείωμα της Μαρίας Μπιρμπίλη</i>	7
Ακούστε με τα αυτιά, τα μάτια, την καρδιά και το μυαλό σας	19
Χρήσιμο λεξιλόγιο	21
Εισαγωγή στην Αυθεντική Μάθηση	27
Παιχνίδι	45
Αλληλεπίδραση	163
Θαυμασμός	75
Ρίσκο	179
Περιέργεια	93
Χρόνος	197
Χαρά	107
Αναστοχασμός	211
Γνώση	123
Ενεργητική ακρόαση	229
Φαντασία	141
Πολυπλοκότητα	243
<i>Βιβλιογραφία</i>	251

Παιχνίδι

Ποια είναι η βασική εμπειρία του παιχνιδιού στην παιδική ηλικία; Έθεσα αυτή την ερώτηση στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης στις αρχές του 2021 για να δω τι θα απαντήσει ο κόσμος. Οι λέξεις που ξεχώρισαν περισσότερο ήταν:

Ελευθερία
Χρόνος
Χαρά
Φαντασία
Εξερεύνηση

Αφού πέρασα μερικές μέρες σκεπτόμενη αυτές τις απαντήσεις, οι λέξεις που επέλεξα εντέλει η ίδια για να περιγράψω την ουσιαστική εμπειρία του παιχνιδιού στην παιδική ηλικία ήταν η *ισορροπία* και η *σύνδεση*. Αυτό πραγματικά με εξέπληξε επειδή δεν είχα συμπεριλάβει καμία από αυτές τις λέξεις στα δέκα βασικά νήματα της Αυθεντικής Μάθησης, στα οποία είχα αφιερώσει πολύ χρόνο ώστε να τα δω από την οπτική γωνία του παιχνιδιού. Συμφωνώ απόλυτα με τις παραπάνω λέξεις που αναφέρθηκαν από τα άτομα που συμμετείχαν και πολλές από αυτές αποτελούν βασικά νήματα της Αυθεντικής Μάθησης. Όταν πρόκειται όμως για την πραγματική *εμπειρία* του παιχνιδιού, αισθάνομαι ότι οι ρίζες του πρέπει να είναι η *ισορροπία* και η *σύνδεση* της

ελευθερίας, του χρόνου, της χαράς, της φαντασίας, της εξερεύνησης και όλων των βασικών νημάτων και όχι απλώς μία μεμονωμένη λέξη ή ιδέα που θα ανάγεται ή θα προστατεύεται μέσα σε ένα κενό χώρο για να ορίσει «τι είναι το παιχνίδι». Οριοθετώντας τη σημασία του παιχνιδιού σε στενό πλαίσιο, αποκλείουμε πολλές μορφές παιχνιδιού. Το έχω συνειδητοποιήσει αυτό ως μητέρα νευροδιαφορετικών παιδιών (με διάγνωση για αυτισμό και διαταραχή ελλειμματικής προσοχής και υπερκινητικότητα).

Η Αυθεντική Μάθηση απαιτεί μια ισορροπία ανάμεσα στο να είσαι εκπαιδευτικός, διευκολυντής μάθησης και παιχνιδαγωγός (playworker) για να διασφαλιστεί ότι υπάρχει χρόνος για τα παιδιά να μάθουν πλάι στους δασκάλους και επίσης άφθονος χρόνος για να παίξουν ελεύθερα. Όταν θυμάμαι τη δική μου παιδική ηλικία, οι πιο κοντινοί σ' εμένα ενήλικες –οι γονείς μου, οι δάσκαλοί μου και οι ενήλικες στη γειτονιά μου– μου πρόσφεραν ένα δίκτυ ασφαλείας που εξισορροπούσε την ελευθερία και την αυτονομία: μια προσέγγιση γεμάτη στοργή και υποστήριξη, πρακτική και θεωρητική. Μου αρέσει να αναφέρομαι σε αυτήν ως «ορατά αόρατη» και γράφω περισσότερα γι' αυτό το θέμα στα κεφάλαια «**Χαρά**» και «**Ρίσκο**». Κατά μία έννοια, οι ενήλικες αποτελούν ένα δίκτυ ασφαλείας για τα παιδιά, δεν ελέγχουν το παιχνίδι και τη μάθηση, αλλά διασφαλίζουν ότι τα λάθη και τυχόν ατυχήματα δεν ενέχουν σοβαρούς κινδύνους. Οι ενήλικες κρατούν μια απόσταση ασφαλείας που επιτρέπει στα παιδιά να βιώνουν τη συγκίνηση του ρίσκου, ενώ ταυτόχρονα βρίσκονται σε κοντινή απόσταση, ώστε εκείνα να μην εκτίθενται σε πραγματικό κίνδυνο.

Η ισορροπία είναι απαραίτητη σε όλα τα φυσικά οικοσυστήματα και το οικοσύστημα του παιχνιδιού δεν διαφέρει. Υπάρχουν συνέπειες εάν οι ενήλικες έχουν κυριαρχική παρουσία ή προσπαθήσουν να χειραγωγήσουν το οικοσύστημα για να ανταποκριθούν σε ατζέντες που δεν θα συνέβαιναν φυσικά εκεί. Πολλά παρόμοια παραδείγματα βρίσκουμε και στον φυσικό κόσμο όπως οι τραγικές συνέπειες της εκμετάλλευσης του φυσικού οικοσυστήματος από τους ανθρώπους για βραχυπρόθεσμα οφέλη, όπως η αποψίλωση των δασών και η επέκταση των μονοκαλλιεργειών στη φυτική παραγωγή.

Στο παιχνίδι κάνουμε διαρκώς συνδέσεις – μεταξύ μας, με τον κόσμο γύρω μας, με πράγματα, με ιδέες και με γνώση, συχνά ταυτόχρονα. Το παιχνίδι, στην ουσία, είναι μια συνδετική δύναμη. Συνδέει τα παιδιά με τον κόσμο και με τους άλλους, και τα βοηθάει να κατανοήσουν τα πράγματα συνδυάζοντας τη

θεωρία με την πράξη, τη γνώση με τη φαντασία, την επιστήμη με την τέχνη και ούτω καθεξής.

Πρέπει να συνδεθούμε με όσα άτομα έχουν αποξενωθεί από το σύνολο. Πρέπει να βρούμε ισορροπία, ώστε όλα τα παιδιά να φτάσουν στο 100% των δυνατοτήτων τους.

Αφήστε τα παιδιά να είναι παιδιά

Πιστεύω πως για να προστατευτεί το κατεστημένο, το παιχνίδι έχει αποικιοποιηθεί και αν θέλουμε να έχουμε έναν πραγματικό διάλογο για την παιδική ηλικία, το παιχνίδι και την εκπαίδευση, τότε πρέπει να αρχίσουμε να αποκαλύπτουμε την αλήθεια για τις τρέχουσες νόρμες, ώστε να συμπεριλάβουμε *όλα* τα παιδιά. Εμείς –οι δάσκαλοι, οι γονείς και οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής– πρέπει, στο σύνολό μας, να αφιερώσουμε χρόνο για να σκεφτούμε πώς η βασική εμπειρία του παιχνιδιού στην παιδική ηλικία είναι γεμάτη ανισότητες. Οι προκαταλήψεις ως προς τη φυλή, τη θρησκεία, το κοινωνικό φύλο, την ταυτότητα ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, την αρτιμέλεια και ούτω καθεξής μπορεί να καταστήσει τους χώρους μη ασφαλείς για ορισμένα παιδιά. Οι συνθήκες φτώχειας μειώνουν επίσης τη δυνατότητα πρόσβασης των παιδιών σε ασφαλείς χώρους παιχνιδιού και επίσης μειώνουν την πιθανότητα να βιώσουν νέες εμπειρίες.

Πρέπει να αποαποικιοποιηθεί η ιδέα του παιχνιδιού ως μια γραμμική ιεραρχία από διάφορα επίπεδα και να εκτιμήσουμε *όλα* τα είδη παιχνιδιού –όχι μόνο κάποιες, εγκεκριμένες βάσει κανόνων, κατηγορίες παιχνιδιού– ως *απαραίτητα* για την ουσιαστική ανάπτυξη του εγκεφάλου και την ευημερία. Η κατηγοριοποίηση του παιχνιδιού (και της μάθησης) κατά ηλικίες και επίπεδα, μπορεί να έχει αρνητικό αντίκτυπο στο πώς παίζουν τα παιδιά, καθώς δημιουργεί μια κανονιστική, γραμμική ιεραρχία που υπονοεί ότι το κοινωνικό παιχνίδι είναι πιο πολύτιμο από το παράλληλο παιχνίδι, το οποίο όμως θεωρείται πιο πολύτιμο από το ατομικό παιχνίδι. Η Προσέγγιση της Αυθεντικής Μάθησης αξιολογεί όλα αυτά τα είδη παιχνιδιού καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής ως φυσικές απαντήσεις για να κατανοήσει, να επεξεργαστεί και να εξερευνήσει τη δεδομένη κατάσταση. Λόγω της κατάστασης ή του τρόπου σκέψης τους,

ορισμένα παιδιά μπορεί να χρειαστεί να συνδεθούν με το ατομικό ή παράλληλο παιχνίδι για παρατεταμένες περιόδους για τη δική τους ευημερία. Η αποτίμηση του παιχνιδιού τους ως πράξη ήσσονος σημασίας ως προς τους ιεραρχικά διαμορφωμένους στόχους του παιχνιδιού είναι αντιπαραγωγική και μπορεί να οδηγήσει τους ενήλικες να θεωρήσουν πως κάποιο παιδί υπολείπεται έναντι των άλλων, γεγονός που πρέπει να διορθωθεί. Οι ενήλικες στη συνέχεια ενθαρρύνουν το παιχνίδι που δεν είναι κατάλληλο για την πορεία της ανάπτυξης του συγκεκριμένου παιδιού.

Έχω συγκεχυμένες αναμνήσεις από ένα περιβαλλοντικό πρόγραμμα το οποίο είχα παρακολουθήσει κάποτε για τα πλάσματα της θάλασσας: υπήρχαν αναφορές στο πώς περνούν τον χρόνο τους παίζοντας τα δελφίνια και οι φάλαινες, ενώ τα ψάρια ασχολούνται σπάνια με το παιχνίδι. Η εξήγηση είναι ότι τα ψάρια δεν έχουν την πολυτέλεια να αφιερώσουν χρόνο για παιχνίδι, καθώς ασχολούνται με την επιβίωσή τους. Τα θαλάσσια θηλαστικά, αντιθέτως, δεν βρίσκονται σε κατάσταση να προασπίζονται διαρκώς την επιβίωσή τους και έτσι έχουν ελεύθερο χρόνο για να παίξουν, γεγονός που τα βοήθησε πολύ στο να εξελιχτούν. Η Alison Gopnik (2010) αναφέρει ότι η διαφορά στη συμπεριφορά και την ικανότητα επίλυσης προβλημάτων ανάμεσα στα κοτόπουλα και τα κοράκια είναι ότι οι γονείς των δεύτερων αναλαμβάνουν την ανατροφή τους επί δύο χρόνια. Σε αυτά τα δύο χρόνια, τα νεαρά κοράκια δεν χρειάζεται να ασχολούνται με την επιβίωση, αλλά είναι ελεύθερα να παίξουν. Μια μακρά παιδική ηλικία απαλλαγμένη από «πρέπει» και γεμάτη με παιχνίδι, εξερεύνηση και μάθηση είναι το μυστικό που οδηγεί στην ευφυΐα και τη δημιουργικότητα.

**Αν δεν τα αφήσουμε να είναι παιδιά
όταν είναι παιδιά, διακινδυνεύουμε
να μην είναι ενήλικες όταν ενηλικιωθούν.**

Δεδομένου ότι το παιχνίδι είναι ο τρόπος του εγκεφάλου να προσαρμοστεί σε έναν πολύπλοκο κόσμο, τότε η ηλικία δεν αποτελεί παράγοντα που σταματάει το παιχνίδι. Στην πραγματικότητα, δεν είναι το ίδιο το παιχνίδι που υποτιμάται, αλλά η παιδική ηλικία και το είδος του παιχνιδιού που συνδέεται με αυτή την εξαιρετικά σημαντική και ευαίσθητη περίοδο της ζωής όλων μας.

Είμαι τυχερή γιατί έχω παντρευτεί έναν νευροεπιστήμονα-ψυχολόγο με τον οποίο έχω κάνει εκτενείς συζητήσεις για τον εγκέφαλο, τη μάθηση, το παιχνίδι και τη συμπεριφορά, που έχουν επηρεάσει την αλληλεπίδρασή μου και τις παρεμβάσεις μου ως εκπαιδύτριας που ανταποκρίνεται στο παιχνίδι. Οι συζητήσεις αυτές έχουν επηρεάσει επίσης και το περιεχόμενο αυτού του βιβλίου. Ο Τζον, ο σύζυγός μου, μου λέει ότι ένας μη πολύπλοκος κόσμος ή/και ο φόβος των απρόβλεπτων, αρνητικών αντιδράσεων μπορούν να αποτρέψουν το παιχνίδι. Διαφορετικά, ο εγκέφαλος θα βρίσκει πάντα τρόπους να παίξει. Το παιχνίδι, σύμφωνα με τον σύζυγό μου, είναι ο τρόπος του εγκεφάλου να εξελιχτεί μέσα από την προσαρμογή. Το σώμα μας απελευθερώνει ενδορφίνες και συνδυάζει τη μάθηση με ένα θετικό συναίσθημα, έτσι ώστε να επαναλαμβάνουμε ενέργειες και εμπειρίες ξανά και ξανά έως ότου ο εγκέφαλός μας το αντιληφθεί και κάνει τις κατάλληλες συναπτικές συνδέσεις. Στην πραγματικότητα, το παιχνίδι λειτουργεί περίπου όπως το σεξ, υπό την έννοια ότι απελευθερώνονται ορμόνες που προκαλούν θετικά συναισθήματα που προκαλούν την ενεργή συμμετοχή του σώματος. Το σεξ διασφαλίζει ότι διαιωνίζεται το ανθρώπινο είδος, ενώ το παιχνίδι βοηθάει το ανθρώπινο είδος στο να εξελιχτεί και να ευδοκιμήσει.

Καθώς εξετάζουμε το πώς προσαρμόζεται ο εγκέφαλος μέσα από το παιχνίδι, ας δούμε τι βοηθάει στη διαμόρφωση συναπτικών συνδέσεων, οι οποίες αποτελούν ενδείξεις ότι ο εγκέφαλος μαθαίνει:

- 1 με τη συμμετοχή ολόκληρου του σώματος (άσκηση, εμπειρική μάθηση, αισθητηριακές εμπειρίες, αλληλεπίδραση),
- 2 μέσα από νέες εμπειρίες (θαυμασμός, περιέργεια, ρίσκο, πρόκληση),
- 3 μέσα από την επανάληψη (χρόνος),
- 4 μέσα σε αίσθημα ασφάλειας (χαρά), και
- 5 με υγιεινή διατροφή.

Όλες οι παραπάνω εμπειρίες, εκτός από την υγιεινή διατροφή, αποκτώνται εύκολα μέσα στο παιχνίδι. Έτσι είναι απολύτως λογικό να συμπεράνουμε ότι το παιχνίδι ενισχύει τον εγκέφαλο. Βεβαίως, δεν περιλαμβάνουν *όλα τα* παιχνίδια και *τα τέσσερα* σημεία, οπότε ως ενήλικες έχουμε την ευθύνη να εκθέσουμε τα παιδιά σε μια σωστή ισορροπία. Μπορούμε να το θεωρήσουμε ως μια υγιεινή διατροφή, αν και στην πραγματικότητα «τρέφονται» με παιχνίδι.

Δυστυχώς, η πλειονότητα των σχολείων καθώς και πάρα πολλά περιβάλλοντα προσχολικής εκπαίδευσης όπου εφαρμόζεται πιεστικά η ακαδημαϊκή προσέγγιση, εστιάζουν υπερβολικά στην επανάληψη και όχι αρκετά στην εμπειρική μάθηση και την ενεργή συμμετοχή ολόκληρου του σώματος. Υπάρχει ελάχιστη εξερεύνηση και, ακόμα χειρότερα, υπάρχουν πάρα πολλά παιδιά που δεν βιώνουν το σχολείο ως έναν ασφαλή χώρο. Αν οι συναπτικές συνδέσεις μπορούν να ενθαρρυνθούν και να ενισχυθούν μέσα από το παιχνίδι, απελευθερώνοντας ενδορφίνες ώστε να υπάρξει επιθυμία να επαναληφθούν για να κατακτηθεί πλήρως η γνώση, τότε γιατί τόσο πολλά σχολεία αποτυγχάνουν να δώσουν προτεραιότητα στο παιχνίδι σε σημείο που μετά βίας να υπάρχει χρόνος για διάλειμμα; Το διάλειμμα δεν είναι ένα διάλειμμα στη μάθηση. Αντιθέτως, αποτελεί ένα ουσιώδες μέρος της: αποτελεί ένα πολύ αναγκαίο διάλειμμα στα μαθήματα που υπαγορεύονται από ενήλικες και ένα αυστηρά ελεγχόμενο πρόγραμμα σπουδών που αφήνει λίγο ή καθόλου χώρο για αυτονομία. Πώς είναι δυνατό να μάθουν τα παιδιά πώς λειτουργεί η δημοκρατία όταν διδάσκονται μέσα σε ένα σύστημα που θυμίζει περισσότερο δικτατορία;

Τα παιδιά καταλαβαίνουν τότε το παιχνίδι δεν εγκρίνεται και μαθαίνουν να συμμετέχουν σε αυτές τις ενέργειες μυστικά. Οι άνθρωποι όλων των ηλικιών βρίσκουν τρόπους να συμμετάσχουν στο παιχνίδι αφού έχουν εξετάσει τις αρνητικές αντιδράσεις και τους κινδύνους, προσπαθώντας να χωρέσουν για λίγο σε μια στιγμή του παιχνιδιού όταν γυρίζουν οι εκπαιδευτικοί την πλάτη τους, βρίσκοντας έναν κρυφό χώρο για να συμμετάσχουν στο παιχνίδι που γνωρίζουν ότι δεν είναι εγκεκριμένο και ούτω καθεξής. Το να μη γνωρίζουν ποιες ενέργειες θα προκαλέσουν αρνητική αντίδραση ή τιμωρία περιορίζει τα παιδιά και βάζει όρια στο παιχνίδι που τολμούν να συμμετάσχουν. Αυτός είναι ένας σοβαρός λόγος γιατί θέλω να διασφαλίσω ότι το πεδίο με τα διάφορα είδη παιχνιδιού, στο οποίο επιτρέπω να πάρουν μέρος τα παιδιά, είναι όσο το δυνατόν ευρύτερο και ανοιχτό. Είναι επίσης ένας τρόπος να κρατήσουμε τα παιδιά ασφαλή. Ένα απλό παράδειγμα είναι οι στιγμές που θα θελήσουν να φάνε το χιόνι, ειδικά σε αστικές περιοχές όπου το χιόνι σπάνια είναι καθαρό. Δεν το απαγορεύω επειδή έχω καθαρές αναμνήσεις από την αισθητηριακή χαρά του να τρώω χιόνι σαν παιδί και ξέρω ότι σε περίπτωση που τους το απαγορεύσω, τα παιδιά θα βάλουν ολόκληρες μπουκιές χιόνι στο στόμα τους τη στιγμή που θα γυρίσω την πλάτη μου. Η επιθυμία να το βιώσουν είναι πολύ ισχυρή. Αντί να αρνηθώ, μιλάω για καθαρό χιόνι και βρόμικο χιόνι και

για τη σημασία να βρούμε φρέσκο χιόνι. Ψάχνουμε ενεργά μαζί για το χιόνι που θα είναι πιθανότατα ασφαλές, έτσι ώστε να μη φάνε, κατά λάθος, το λάθος είδος χιονιού. Επίσης, αν δεν υπάρχει καθαρό ή ασφαλές χιόνι για κατανάλωση, παγώνω το νερό σε δοχεία, σε διάφορα μεγέθη και σχήματα, για να γλείψουν, να πιπιλίσουν και να τρίψουν τον πάγο ώστε να δώσει μια υφή χιονιού. Η εξερεύνηση μέσω του στόματος είναι χρονικά από τις πρώτες μεθόδους που χρησιμοποιούμε για να κατανοήσουμε τον κόσμο. Τα μικρά παιδιά έχουν τους περισσότερους αισθητηριακούς υποδοχείς στο στόμα τους και κυριολεκτικά αποκτούν γνώση μέσω του στόματός τους. Οι εκπαιδευτικοί δεν μπορούν να παραβλέψουν τη σημασία του να παρέχουν αυτό το είδος των αισθητηριακών εμπειριών.

Όλα αυτά συνηγορούν στο ότι όταν δεν κάνουμε την κοινωνία ή το σχολείο ασφαλή ή δεν δίνουμε επαρκή χρόνο για αυτόνομο παιχνίδι, τότε αναπόφευκτα τοποθετούμε ορισμένα παιδιά σε μειονεκτική θέση. Πρέπει να επανεξετάσουμε τον τρόπο με τον οποίο δημιουργούμε χώρους παιχνιδιού και μάθησης, έτσι ώστε όλα τα παιδιά να αισθάνονται ευπρόσδεκτα, πολύτιμα και ασφαλή και ως κοινωνία πρέπει να διασφαλίσουμε ότι αυτό εκτείνεται πέρα από τους τοίχους ενός εκπαιδευτικού ιδρύματος. Δεν θα πρέπει να είναι ευθύνη μόνο των εκπαιδευτικών και των σχολείων να παρέχουν ασφαλή μέρη όπου όλα τα παιδιά αισθάνονται πως αξίζουν το ίδιο και όπου το αυτόνομο παιχνίδι είναι προσβάσιμο.

Μια παγκόσμια θεώρηση του παιχνιδιού

Στην Παιχνιδαγωγή (Playwork), το παιχνίδι ορίζεται ως

μια διαδικασία που επιλέγεται ελεύθερα, κατευθύνεται εξατομικευμένα και έχει εγγενή κίνητρα. Δηλαδή τα παιδιά και οι νέοι καθορίζουν και ελέγχουν το περιεχόμενο και τον σκοπό του παιχνιδιού τους, ακολουθώντας τα δικά τους ένστικτα, ιδέες και ενδιαφέροντα, με τον δικό τους τρόπο για τους δικούς τους λόγους. (Play Wales 2015)

Αν και πρόκειται για έναν πολύ στενό ορισμό, η διατύπωση ακόμη και ενός πρόχειρου ορισμού είναι σημαντική, ώστε να μπορείτε να επικοινωνείτε με

τους συναδέλφους, τους γονείς και τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, ειδικά όταν υπάρχει ακόμα τόσο μεγάλη ανάγκη να υποστηρίξετε το βασικό δικαίωμα των παιδιών στο παιχνίδι. Αυτό σημαίνει ότι το να ξοδεύετε χρόνο για να ορίσετε το παιχνίδι στο πλαίσιο σας ως ομάδα (γονείς και ειδικά εκπαιδευτικοί) είναι σημαντικό. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τον παραπάνω ορισμό της Παιχνιδαγωγής ως σημείου εκκίνησης και κατόπιν να συνεχίσετε να διερευνάτε εάν αυτός ο ορισμός περιγράφει επαρκώς τον τρόπο με τον οποίο παίζουν όλα τα παιδιά που έχετε υπό τη φροντίδα σας, έτσι ώστε να γνωρίζετε ότι δίνετε ευκαιρίες παιχνιδιού για όλους.

Όσο περισσότερα μαθαίνω για τη θεώρηση του παιχνιδιού, της μάθησης και της ζωής σε παγκόσμιο επίπεδο, από τις μη δυτικές και τις κοινότητες των αυτόχθονων πληθυσμών, τόσο περισσότερο καταλαβαίνω την ανάγκη για αλλαγή σκέψης

- * από το ατομικό στο συλλογικό,
- * από τις γενιές που χωρίζονται διακριτά στις γενιές που αλληλεπιδρούν μεταξύ τους με μια αίσθηση ίσης αξίας και σεβασμού για την εμπειρία και τη σοφία του κάθε ατόμου, και
- * από τη γνώση ως προϊόν στη γνώση ως διαδικασία.

Ο ορισμός της Παιχνιδαγωγής αντικατοπτρίζει τη δυτική σκέψη, εστιάζοντας σε μια εξατομικευμένη προσέγγιση και επηρεάζει τους ενήλικες να αντιλαμβάνονται το παιχνίδι ως μια ατομική επιλογή με εξατομικευμένες ιδέες και άτομα που ελέγχουν και κατευθύνουν το παιχνίδι. Αλλά επιστρέφοντας στην ιδέα του *uwe*, το παιχνίδι ενδυναμώνεται από μια αίσθηση κοινότητας. Τα παιδιά ενώνονται για να συμμετάσχουν με αμοιβαιότητα σε δραστηριότητες, οι ισορροπίες δυνάμεων αλλάζουν, οι ιδέες ξεπηδούν από παντού και τα παιδιά δοκιμάζουν τους ρόλους του σκηνοθέτη, του οπαδού και του παρατηρητή. Προβλήματα προκύπτουν όταν ένα άτομο αναγκάζεται να παίζει διαρκώς μόνο έναν ρόλο και όταν το παιχνίδι στερείται πραγματικής ισότητας και δικαιοσύνης.

Αξίζει να εξετάσουμε όχι μόνο την αποαποικιοποίηση του παιχνιδιού, αλλά και την εντοπιότητά του, έτσι ώστε καθώς τραβάμε και αφαιρούμε τα νήματα της προκατάληψης, της αποξένωσης και της καταπίεσης, να τα αντικαθιστούμε με τα νήματα της ομαδικότητας, της αμοιβαιότητας και του σεβασμού. Αυτό δεν θα επιτευχθεί με το να πάρουμε τη γνώση των αυτόχθονων

και να τη δυτικοποιήσουμε, αλλά με την ενεργητική ακρόαση, την αναγνώριση και την ενδυνάμωση των αυτόχθονων επιστημόνων, των πρεσβύτερων σε ηλικία και των κοινοτήτων. Οι επτά αρχές της μεθοδολογίας των αυτόχθονων (Archibald et al. 2019) μπορεί να μας βοηθήσει να προβληματιστούμε αναφορικά με το παιχνίδι.

- * **Σεβασμός.** Σεβόμενοι το δικαίωμα στο παιχνίδι για όλα τα παιδιά και εκτίμηση του παιχνιδιού· σεβασμός σε όλα τα είδη του παιχνιδιού.
- * **Ευλάβεια.** Διεξάγοντας τελετουργικά και εκδηλώσεις που επιτρέπουν στην κοινότητά σας να συμμετάσχει και να προσκαλέσει το «εξαιρετικό» να συμβεί στην καθημερινή ζωή. Αυτά μπορεί να είναι πράγματα τόσο απλά όσο μια ιστορία, ένα τραγούδι, το μοίρασμα των φρούτων ή μπορεί να εκδηλωθούν με τη συμμετοχή ενηλίκων που τιμούν το παιχνίδι.
- * **Αμοιβαιότητα.** Προωθώντας αμοιβαίες σχέσεις που συμπεριλαμβάνουν και εκτιμούν το ίδιο όλα τα παιδιά.
- * **Ευθύνη.** Δείχνοντας υπευθυνότητα ως προς το ότι οι ενήλικες συμμετέχουν με τα παιδιά, ενώ τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να αναλάβουν ευθύνες μέσω της συμμετοχής. Αυτό σημαίνει ότι οι σεβαστές αλληλεπιδράσεις των εκπαιδευτικών με τα παιδιά λειτουργούν ως πρότυπα καταστάσεων από τις οποίες τα παιδιά μαθαίνουν, και ότι τα παιδιά πρέπει αντίστοιχα να αποκτήσουν εμπειρία στην ανάληψη ευθύνης στο πλαίσιο της δικής τους ικανότητας.
- * **Ολισμός.** Εμπλέκοντας τα συναισθήματα, τον τρόπο σκέψης, τις σωματικές πράξεις και την πνευματικότητα, καθώς και αναγνωρίζοντας τις σχέσεις με τις οικογένειες, τις κοινότητες, τη γη και ούτω καθεξής.
- * **Αλληλεξάρτηση.** Κατανοώντας ότι τα ιστορικά, πολιτικά, κοινωνικά και πολιτιστικά πλαίσια επηρεάζουν το ένα το άλλο, την κατανόσή μας για το παιχνίδι και το πώς βλέπουμε τον εαυτό μας και τους άλλους.
- * **Συνέργεια.** Κατανοώντας ότι αναπτυσσόμαστε και μοιραζόμαστε γνώσεις για να δώσουμε έναυσμα για νέες γνώσεις και ότι το σύνολο είναι πιο σημαντικό από το άθροισμα των μερών του.

Αυτές οι επτά αρχές ταιριάζουν με την Προσέγγιση της Αυθεντικής Μάθησης καθώς παρέχουν έναν ολιστικό τρόπο ώστε

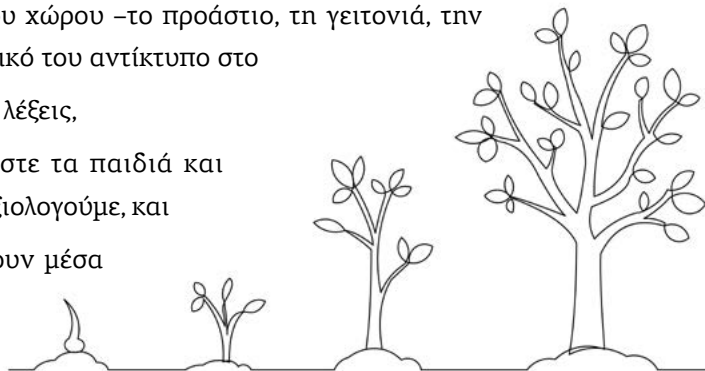
- * να αναστοχαστούμε σχετικά με το παιχνίδι και τη μάθηση,
- * να αλληλεπιδρούμε με τα παιδιά και να είμαστε ανοιχτοί σε καθημερινές εξερευνήσεις,
- * να φανταστούμε μια καλύτερη κοινότητα παιχνιδιού και μάθησης,
- * να μάθουμε σχετικά με τον αντίκτυπο των ενηλίκων στο οικοσύστημα του παιχνιδιού,
- * να κατανοήσουμε τη σχέση μεταξύ παιχνιδιού, μάθησης, διδασκαλίας και κατανόησης, και
- * να εκτιμήσουμε τον πλούτο της πολυπλοκότητας του παιχνιδιού.

Το οικοσύστημα του παιχνιδιού

Το παιχνίδι δεν υπάρχει απομονωμένο μέσα σε μια δική του φούσκα. Επηρεάζεται, εμπνέεται αλλά και περιορίζεται από το πλαίσιο στο εσωτερικό του οποίου βρίσκεται. Δεν είναι απλό, ούτε ελέγχεται εύκολα χωρίς να σταματήσει το παιχνίδι, καθώς υπάρχουν πάρα πολλές μεταβλητές, ξεκινώντας από το πλαίσιο.

Το πλαίσιο σας είναι το περιβάλλον στο οποίο εργάζεστε – είτε πρόκειται για βρεφονηπιακό σταθμό είτε για το σπίτι ως χώρο φύλαξης παιδιών ή για οποιονδήποτε άλλο χώρο στον οποίο αλληλεπιδράτε με τα παιδιά. Υπάρχουν πολιτικές που πρέπει να ακολουθηθούν και μια προϋπάρχουσα κουλτούρα που συνδέεται με το πλαίσιο του χώρου –το προάστιο, τη γειτονιά, την πόλη–, το καθένα έχει τον δικό του αντίκτυπο στο

- * πώς ερμηνεύονται οι λέξεις,
- * πώς αντιλαμβανόμαστε τα παιδιά και το παιχνίδι, πώς τα αξιολογούμε, και
- * ποιες νόρμες υπάρχουν μέσα στην κοινότητα.

Κάθε ενήλικας που εργάζεται στον χώρο έρχεται με τις δικές του προκαταλήψεις, γνώσεις, εμπειρίες και παραδόσεις. Καθώς επικοινωνούν και αλληλεπιδρούν με τους συνομηλίκους τους, ορίζουν και τις παραμέτρους του χώρου:

- * πώς σχεδιάζεται το περιβάλλον,
- * πόσος χρόνος αναλογεί για παιχνίδι,
- * πώς αποτιμάται το παιχνίδι,
- * τι είδους γνώση πρέπει να διδαχτεί και με ποιον τρόπο,
- * τι πιστεύουν για την παιδική ηλικία, το πώς μαθαίνουν τα παιδιά, πώς συμπεριφέρονται και ούτω καθεξής.

Τα παιδιά επηρεάζουν το περιβάλλον μέσα από το παιχνίδι και τη μάθηση και ερμηνεύουν τα πράγματα με διαφορετικό τρόπο σύμφωνα με τις οικογενειακές τους παραδόσεις, τις εμπειρίες τους και ούτω καθεξής. Το παιχνίδι επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να σχεδιαστεί ένας χώρος, το είδος της γνώσης που απαιτείται για την επέκταση του παιχνιδιού, καθώς και τις γνώσεις που αποκτούν τα παιδιά ενώ παίζουν. Η γνώση μπορεί να επεκτείνει το παιχνίδι των παιδιών με νέες δεξιότητες, νέα δεδομένα και νέες δυνατότητες. Δεν υπάρχει μόνο μία κατεύθυνση – τα πάντα επηρεάζουν όλα τα υπόλοιπα. Μια νέα εκπαιδευτικός ή ένα παιδί, ένα νέο δεδομένο, ένα νέο παιχνίδι ή μια νέα πηγή, όλα αλλάζουν το σύστημα παιχνιδιού με κάποιον τρόπο. Θα μπορούσε να συμβεί σε μικρές διαστάσεις, σχεδόν ανεπαίσθητα ή θα μπορούσε να έχει απίστευτα θετικές ή τρομερά καταστροφικές επιπτώσεις.

Αν σκεφτούμε το παιχνίδι όχι μόνο ως κάτι που αρέσει στα παιδιά αλλά ως μέρος του οικοσυστήματος του παιχνιδιού, μας προσφέρεται μια πόρτα για να ανακαλύψουμε πώς το παιχνίδι, η μάθηση, η διδασκαλία και η κατανόηση είναι όλα άρρηκτα συνδεδεμένα. Αόρατα νήματα χαράς, θαυμασμού και περιέργειας εξασφαλίζουν ότι υπάρχει μια αίσθηση ευημερίας και δημοκρατίας. Ερμηνεύω *τη δημοκρατία* ως την έννοια σύμφωνα με την οποία *ο καθένας*, τόσο τα παιδιά όσο και οι ενήλικες, μπορούν να συμμετέχουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, *ο καθένας* μπορεί να επηρεάσει το οικοσύστημα του παιχνιδιού μέσα από τις ιδέες και τη δράση του και *ο καθένας* αναλαμβάνει την ευθύνη μέσα από τις δυνατότητές του.

Το οικοσύστημα παιχνιδιού θα πρέπει να περιλαμβάνει τους πάντες μέσα σε αυτό, όχι μόνο εκείνους που μπορούν να προσαρμοστούν σε ένα σταθερό

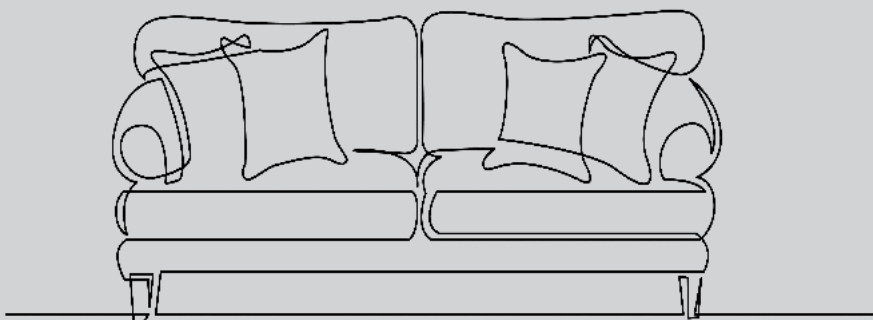
στάτους κβο. Αυτό σημαίνει ότι το οικοσύστημα του παιχνιδιού πρέπει να προσαρμοστεί ώστε να είναι συμπεριληπτικό, αντί να αναγκάζει ορισμένα παιδιά να αλλάξουν για να ταιριάζουν. Απαιτεί από τους εκπαιδευτικούς να ανταποκρίνονται στο παιχνίδι, λαμβάνοντας υπόψη το πώς παίζουν τα παιδιά, πώς μαθαίνουν, τι τους ενδιαφέρει, πώς αλληλεπιδρούν με τους άλλους, πώς χρησιμοποιούν το περιβάλλον και πώς όλα αυτά ενεργούν πάνω σε κάθε παιδί. Απαιτεί επίσης από τους εκπαιδευτικούς να είναι ανοιχτοί στο να εξετάσουν τις δικές τους προκαταλήψεις και το πώς μπορούν τα δικά τους λόγια, απόψεις, πράξεις και εκφράσεις να επηρεάσουν είτε θετικά είτε αρνητικά όλα τα παιδιά, ως άτομα και ως ομάδα. Ανταποκρινόμενοι στο παιχνίδι, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να σχεδιάσουν περιβάλλοντα και ευκαιρίες μάθησης εναρμονισμένα με τα παιδιά, έτσι ώστε ο εγκέφαλος των παιδιών να απελευθερώνει ενδορφίνες για να εξασφαλίζει τη συνέχιση της μάθησης.

Η ιστορία του καναπέ

Πριν από πολλά χρόνια σε ένα νηπιαγωγείο της Στοκχόλμης όπου δούλευα με τάξεις τρίχρονων παιδιών, τοποθετήθηκε ένας καναπές κοντά στον τοίχο σε ένα μεγάλο δωμάτιο. Τον είχαμε βάλει εκεί για να δημιουργήσουμε έναν μεγάλο, ανοικτό χώρο για τα παιδιά ώστε να μπορούν να κάνουν κατασκευές με τουβλάκια και άλλα υλικά ανοικτού τύπου καθώς, όπως είχαμε παρατηρήσει, αυτή η μορφή παιχνιδιού τα ενδιέφερε. Το πρόβλημα ήταν ότι όταν μετακινήσαμε τον καναπέ, προέκυψε ένα νέο ενδιαφέρον, που ήρθε σε σύγκρουση με το ενδιαφέρον τους για τις κατασκευές. Ο καναπές τώρα «προσκαλούσε» τα παιδιά να τρέξουν σε όλη την αίθουσα και να ασχοληθούν με εντυπωσιακά ακροβατικά που αφηφούν τη βαρύτητα. Αυτό προκάλεσε μεγάλη απογοήτευση και θυμό, καθώς οι κατασκευές και το παιχνίδι των άλλων παιδιών σε αυτή τη διευρυμένη περιοχή καταστρέφονταν διαρκώς. Θα μπορούσαμε να είχαμε αποφασίσει να ελέγξουμε το οικοσύστημα του παιχνιδιού χρησιμοποιώντας τις φωνές και τη δύναμή μας ως ενηλίκων για να σταματήσουμε το τρεχαλπό αυτών των παιδιών. Αντ' αυτού, μεταφέραμε τον καναπέ

έτσι ώστε να μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως κρυψώνα ή ως πεδίο προσγείωσης. Τα παιδιά δεν μπορούσαν να πιάσουν τις ίδιες υψηλές ταχύτητες στον νέο χώρο, αλλά δεν ενοχλούσαν πλέον τα παιδιά που ασχολούνταν με τις κατασκευές. Περίπου έναν μήνα αργότερα, μεταφέραμε τον καναπέ για άλλη μια φορά. Η ανάγκη των παιδιών να προσγειώνονται στον καναπέ ικανοποιήθηκε και τώρα χρειάζονταν ένα άνετο μέρος για να καθίσουν να διαβάσουν ένα βιβλίο. Ο καναπές βρέθηκε σε ένα μικρό δωμάτιο περιτριγυρισμένος από βιβλία και μικρές φιγούρες για την αφήγηση.

Αυτές δεν ήταν μεγάλες μετατροπές στο οικοσύστημα του παιχνιδιού, αλλά μικρές προσαρμογές που κάναμε έτσι ώστε το περιβάλλον να δίνει ελευθερία για να παίζουν όλα τα παιδιά και όχι μόνο εκείνα για τα οποία σχεδιάστηκε εξ αρχής ο χώρος. Όταν παρατηρήσαμε ότι οι ανάγκες του παιχνιδιού άλλαξαν, ανταποκριθήκαμε εξασφαλίζοντας ότι θα μπορούσαν να συνεχιστούν όλα τα είδη παιχνιδιού και όχι μόνο ένα. Συμπληρώσαμε επίσης αυτό το παιχνίδι σε εσωτερικό χώρο με το αντίστοιχο υπαίθριο παιχνίδι, έτσι ώστε τα παιδιά να μπορούν να επιτύχουν τις ταχύτητες που επιθυμούσαν και την αίσθηση της πτήσης και της ανώμαλης προσγείωσης που επιζητούσαν. Ο σχεδιασμός του εξωτερικού περιβάλλοντος είναι εξίσου σημαντικός με τον σχεδιασμό του εσωτερικού. Ο εξωτερικός χώρος δεν εμφανίζεται ως κενός χώρος για «εξωτερικό παιχνίδι», αλλά ως αναπόσπαστο μέρος του οικοσυστήματος του παιχνιδιού (Axelsson 2019a).

Ας διευκολύνουμε τη μάθηση μέσα από το αυτόνομο παιχνίδι και την ενεργητική ακρόαση των μικρών παιδιών

Η παιδαγωγική της Αυθεντικής Μάθησης εμπνέεται από τη μέθοδο Reggio Emilia και επιτρέπει στα παιδιά να **μαθαίνουν** και να **παίζουν** με φυσικό τρόπο και με τον δικό τους **ρυθμό**. Παράλληλα, εστιάζει στην ενίσχυση του θαυμασμού, της απορίας, της περιέργειας, της χαράς, της φαντασίας, της αλληλεπίδρασης, του ρίσκου των παιδιών, μαζί με την αξιοποίηση του χρόνου και του αναστοχασμού.

Με ερωτήσεις και ιστορίες από την εφαρμογή στην πράξη, η προσέγγιση της Αυθεντικής Μάθησης βοηθάει γονείς και παιδαγωγούς της πρώιμης παιδικής ηλικίας να δημιουργήσουν μια σειρά από συμπεριληπτικά είδη και εμπειρίες παιχνιδιού που στηρίζονται στην αλληλεπίδραση με τα υλικά, τη φύση, τον εσωτερικό χώρο, τον χρόνο και τα ίδια τα παιδιά.

Το βιβλίο αυτό μας προσκαλεί και μας προκαλεί να επαναπροσδιορίσουμε την άποψή μας για την προσχολική αγωγή, αναγνωρίζοντας ότι κάθε παιδί είναι μια μοναδική, ξεχωριστή προσωπικότητα.

Miriam Beloglovsky

συγγραφέας, καθηγήτρια προσχολικής αγωγής

ISBN: 978-618-03-3965-9

9 786180 339659

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 83965

metaixmio.gr

